

## Szabó Lőrinc

Ha élne, most volna hetven éves e század sajátos erejű, mindnyájunkat felrázó, nagy magyar poétája, Szabó Lőrinc. Akik kortársai voltunk, s nem csupán versközelségből, hanem testközelségből is ismertük, a tűnő, múltó évekkel megnöve és megerősödve látjuk Szabó Lőrincet. Nem kétséges, hogy fölmagasodásához jelentősen hozzájárult az, hogy minden verse és versfordítása immár megjelent gyűjteményes kötetekben, kiadták mindnyájunkat meglepő, gondolatgazdag és bátor elemzésű prózáját.

Az a felfogás alakult ki Szabó Lőrincről, hogy kiábrándult lélek, költészete mindenfajta idealizmust, még az erkölcsöt is levedli. Számos verse idézhető ennek a felfogásnak bizonyítására. De ez az állítás nyilvánvaló túlzás. Szabó Lőrinc kiábrándultsága nem jelenti azt, hogy eszmények nélküli költő. Verseinek ismerete meggyőzhet mindenkit, hogy hitt és bízott nemzetében, hitt és bízott istenségben, hitt és bízott az életben, mely túlságosan korán faképnél hagyta. De nem akarta ámitani magát, nem akart légvárakat építeni, csak a valóságot becsülte, az észszerűt, s annak nagyszerűségét és játékait. Becsülte a szonvedély szépségét, az emberi gyarlóság apró örömeit, s azt, ami a mérlegelés végén tisztán megmarad, ami végleges, tömény, oszthatatlan, a lényegét. Gyanakvóvá tette a korzak, félt, hogy becsapják, utálta a hazugságot, iszonyodott a csalástól. Reálisan látta az embereket, s nem bízott bennük, aztán meg hitt és bízott is, ha valahogy meggyőződött róla, hogy mégsem csapták be s a lényeg érzékelhető. Szakadatlanul kereste vágyai kielégítését s megrázó versekben hirdette, hogy nincs más.

Induló költő korában, amikor általában a költő-elődöktől átvett lírai tételeket variálják a lírikusok, ő bátran mer kétségbeesni saját felismerésein. Ezt a kérdést teszi fel:

Kínokkal és kínokra szült anyám,  
de mondd, barátom, ér-e valamit  
egyik napból a másikba halva lassan  
megérni s észrevétlen elrohadni?

Rettenő kiábrándultság. Valóban csak ennyi az élet, ez a sívár

anatómiai valóság, az élet álcázatlan naturalizmusa? Világra jövünk, hogy meghaljunk? Mi az, ami a megsemmisülés előtt értelmet ad az életnek? A fiatal költő ezekkel a kérdésekkel foglalkozik. Miközben Kali-bánt biztatja, pusztítsa el minden könyvet az ember körül, elbűvöli a városban éjszaka átzörgő szénásszekér, észreveszi a csigabígit, s örül a tó vizén sugárzó napnak. De a pénz s a város vasra veri. Kíméletlenül közli velünk, hogy mi, nagyvárosi lakók, mind rabszolgák vagyunk. Attól fogva folyton folyvást szabadulni akar. Ki a természetbe, a vízhez, a napfénybe, az erdőbe. Elindul és megkeresi más tájakon a szépet és életreérendeset, az emberhez méltót.

Azonban hiába jár-kél a világban. Osztályrésze csak a magány marad, igaz, hogy a magányban él "egy elhagyott, nagy és szabad álm", mint a tenger, álmodj hát, ember! Mindegy, hogyan alakul az élet, s hogyan múlik el, az idő is csak játék. Fél és beteg, s fáradt és önző és zsarnok, így villódznak ösztönei és gondolatai. Mindig az ellet<sup>n</sup>tétet keresi a szabályossal szemben. Eszébe jutnak évei, mennyi szenny! Ha már az ember csupa bűn, legalább eszével lásson tisztán, vagyis könyörtelenül nézze a valóságot. Erre a teljes, lehántott, megmért, igaznak talált, cáfolhatatlan valóságra építi érzelmeit. Ne a világ élje őt, az egyént, ő élje meg a világot. Így azonosul a világ részeivel, szemmel ellenőrizhető részekkel, érzékelhető erőkkkel, ami bizonyosság a bizonytalanban. Rigók, tücskök, szármártóvis, virágok vigasztalják, az emberekben nem bízik, a béke csak a halottaké a földben. Az élet, az emberek: reménytelen lepratábor. Ez már valóban a kiábrándultság mély pontja.

Fél kellett merülnie! Költő volt, aki ~~írta~~ "az országnak dísz, és kincs és haszon, mint a Mátra és a Balaton", fölfelé kellett vinnie önmagát, hogy fölvihesse olvasóját. A felnőttektől a gyermekekhez fordult, a polgári osztálytól a szegényekhez. Ki ne emlékeznék az Üdvözült lány című versére? Föl száll a pesti buszba egy proletárpár, lány és fiú, koldusok, de érzelmi erővel hirdetik a szerelem erejét, mert boldogok. Ime, a befejező strófa, Szabó Lőrinc egész világa rezeg benne:

A vezető rákapcsolt. Megyünk már,  
visz a kocsí, szikrázik, morog.  
Szégyeljem, hogy boldog voltam én is?  
Nagyobb szégyen, hogy most már nem vagyok!  
Nézek ki a földre, föl az égre:  
állati zürzavar a világ,  
csillagok csordái és a férgek  
és mi és ők: egy örök család.  
Menj, gűg, fádom! Nincs mit undorodni!  
Visz a halál, vissz hazafele.  
S a mindenség üzenete megcsap,  
mint egy nagy istálló melege.

Kis emberokból, apró dolgokból árad a mindenség üzenete, az élet  
s a világ bennük él - tanítja a költő - valami mindig akad, ami emléke-  
zetesen tiszta és szép. Az eszmék: ringyók, akik becsapják az embert. Az  
emberből kell kiindulni, ez van, emberi gyarlóság, emberi test, vágyak és  
lehetőségek, ennyi az élet. Szerelem és szeretet, igen, a két lángoló vágy.  
s mi az, ami összetart minket? A lelkiismeret, s az igazság hirdetése.

Az igazat keresem: azt, aki  
nem kényszerít, hogy hazudjam neki.  
Mérd meg te is: bírod-e túrni, hogy  
legyek egészen az, aki vagyok?  
Fáradt vagyok, mindig kényelmesebb,  
igaz vagyok, mindig félelmesebb,  
félelmes a fegyverem, emberek:  
mindenre elszánt lelkiismeret.

Ez Szabó Lőrinc gondolkodásának lényege, hitvallása. Igazságkereső  
és igazmondó költő volt, aki csak egyet ismert el maradandónak, maga fölött  
uralkodónak: a lelkiismeretet. Menekült minden álcától, minden hamisságtól,  
leleplezett minden képmutatást, álnokságot. Igazi valójában akarta látni  
embert, vagyis egy tiszta és szép társadalomért harcolt, melynek majd ge-  
rincévé válik a legszebb eszme. Elsősorban magát kívánta szabadnak, de  
ezzel példát akart mutatni a fűlszabadulás számára mindenkinek. Azért  
tárta föl önmagát

oly végtelen önfeltárással és kiteregetéssel. Azért volt  
bűnbánó az egész világ fűle hallatára, minden titkának, minden gyarlósá-  
gának elmondója. Saját példáján mutatta meg az embereket őszintén, tel-  
jesen, kristálytiszta könyörtelenséggel. Lírája a legmagasabb rendű ma-  
gyar líra, őszinte tanulság, mely semmi <sup>más</sup> tanulsággal nem mérhető össze, em-  
bernevelés, fogalmi tisztaság és az élet teljessége. Ez a költő belelá-

tott önmagába, belelátott a magyarságba. "Bennem dobogott az ország, s én fiatalnak éreztem a sorsát"- írja egyik föllendítő versében. Magas költészet és tisztán érthető, mint Arany János lírája. Ha azt keressük, hogyan épüljünk emberségben gáncstalanul, a lelkiismeret és igazmondás e kivételes költőjéhez kell fordulnunk. Szabó Lőrinc a képmutatás és szózavar alól akarta felszabadítani a magyar lírát, sőt magát a magyart.

Szalatnai Rezső